

מעדני שבת

פרשת כי תבא תשפ"ג

גליון שס"ב

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

בשר שנתעלם מן העין

עוד כתב הערוך השלחן אם עוף או שרץ נטל הבשר בפנינו והלך לו לאיזה זמן וחזר והביאו אסור, אפילו כשרוב הבשר כשר בהעיר, משום דחיישינן שמא הניח הכשר במקום אחר או אכלו והביא טרפה ממקום רחוק ואינו מותר אלא אם כן יש לו סימן או טביעות עין.

הש"ך מאריך מה הדין כשהניח עשר חתיכות ומצא תשע במקום הניחתו, הדרכי תשובה פוסק דאם הניחם במנין קשורים יחד ומצא אחד חסר בין שמצאן קשורין בין מותרים, ואפי' הניחם קשורים ומצאם מותרים ולא נחסר כלום הרי זה כמוצאו שלא במקומו ואסור, ואם הניחם מותרים ומצא אחד חסר הרי הם מותרים, ובדליכא הפסד מרובה יש להחמיר. אך אם אינו ידוע מספר החתיכות שהניח בכל גווני תולין להקל.

עוד כתב הרמ"א מצא ביד גוי מותר במקום שרוב המוכרים הם ישראלים המוכרים בשר כשר.

החשש בבשר שנתעלם מן העין הוא שאולי בא עוף והחליף את הבשר ולכן כתב הש"ך (סק"ו) שיש להתיר בבהמה שלימה כי לא שייך לעוף להזיזו, אך הטור אוסר כי לא פלוג רבנן.

עוד מבואר כשהניח הבשר שהחשש הוא רק שמא בא עוף והחליפו אבל אין חשש שמא בא נכרי והחליפו גם לדעת השו"ע, ודוקא אם מצאו ביד גוי אז לפי השו"ע חוששין, ולפי הרמ"א אין חשש.

נפסק בשו"ע (יו"ד ק"ח) בשר שאין בו סימן שהפקיד או שלח ביד גוי צריך שני חותמות. ויש אומרים לא אמרו שני חותמות אלא בשולח על ידי גוי ואינו עתיד לראות החותם, אבל מפקיד שעתיד לראות חותמו מהני חותם א' כי הוא ירא. ואף השולח אם הודיע לחבירו צורת החותם וגם אמר לגוי שהודיעו לחבירו די בחותם אחד. הרמ"א מוסיף דוקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה בחליפין אבל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח, ולא נהנה הגוי אם החליפו לא חיישינן.

לכאור' קשה למה כאן החמירו כששולח ע"י גוי הרי לעיל כתבנו שלדעת הרמ"א בשר הנמצא ביד גוי מותר. הש"ך שם מיישב דהכא מיירי כשאין רוב המוכרים ישראלים. או יש לחלק דהתם לא מיירי אלא בנמצא בשר ביד הגוי שלקחו מהחנות הלכך במקום שהמוכרים הם ישראלים שרינן ליה דליכא למיחש שמא נבלה לקח וגם ליכא למיחש לאחלופי בנבלה שהיה לו בביתו דלאיזה צורך יחליפו הרי הכל שלו אבל הכא דמיירי בשולח או מפקיד ביד גוי איכא למיחש באחלופי בנבלה שיש לו. עוד יש לחלק בין שולח או מפקיד ששוהה הבשר זמן רב בידו ויש לו שהות שיזדמן לו בשר נבלה ושיחלוף.

הדרכי תשובה (ס"ג) מביא יש מי שאומר דבשוק של גוים שהמה הרוב יש לאסור אפילו מצא הבשר במקום שהניח אם שהה איזה זמן שיש לחוש שהכותי החליפו אפי' לדעת הרמ"א כשאין סימן או טביעות עין, אם לא כשרוב בשר שבעיר הוא בשר כשר, כי אע"פ שהרמ"א אינו חושש שמא בא עוף והחליפו כאן אולי יש לחוש שהגוי החליף. הערוך השלחן מכריע דבזה די בסימן גרוע.

כתיב (כח, לא) 'שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו', המשך חכמה מפרש מה דכתיב לעיניך כי אם אינו לעיניך בלאו הכי אסור באכילה, רמז לבשר שנתעלם מן העין שאסור. איתא בגמ' (חולין צ"ה.) אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור. מיתבי רבי אומר מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד גוי מותר, ומתרת הגמ' נמצא ביד גוי שאני.

השו"ע (יו"ד ס"ג) פוסק בשר הנמצא מושלך בשוק או בשר הנמצא ביד גוי ולא נודע ממי לקח הלך אחר הרוב, דכל דפריש מרובא פריש, אם רוב המוכרים גוים אסור, ואם רוב המוכרים ישראל מותר. זה דין תורה, וכבר אסרו חכמים כל הבשר הנמצא בין בשוק בין ביד גוי, אעפ"י שכל המוכרים וכל השוחטים ישראל, ואפי' בשר שהניחו בביתו ונעלם מן העין אסור, אלא אם כן יש לו בו סימן או טביעות עין ומכיר שזה החתיכה או שהיה צרור וחתום, כי חוששים שמא אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ וזה בשר אחר הוא. ואפילו אם הוא נכנס ויוצא מידי פעם בביתו, עדיין יש לחוש שבאותו זמן שנעדר מן הבית העופות או שרצים החליפוהו. אבל אם החלון והדלת סגורים, או שהקדירה היתה מכוסה ומצאה עדיין מכוסה אין לחוש לעופות ושרצים.

הערוך השולחן כתב שמבואר בירושלמי (שקלים ז' ב') דרב כשירד לבבל וראה אותם מזלזלין באיסורים החמיר עליהם לאסור כל בשר שנתעלם מן העין. ותמה לפ"י מה מקשה הגמ' על רב מכמה משניות הא כיון דרב בעצמו חידש גזירה זו מפני שאינם נזהרים באיסורים א"כ מה שייך להקשות ממשניות, ובהכרח צ"ל שהבבלי לא ס"ל בזה כהירושלמי אלא ס"ל דרב מדינא אסור לא מדין תורה אלא מגזירת חכמים שמכבר גזרו ולכן שפיר פריך.

הרמב"ם מחמיר גם בנמצא ביד כותי, וקשה הא הגמ' מיקל בזה, יש שתרצו דהרמב"ם פסק כהירושלמי שהחמיר בכל ענין. הערוך השולחן מיישב דודאי מתחילה סברה הגמ' דמדינא קאמר והקשה עליו ממשניות ומתיר דנמצא ביד כותי קיל טפי, והדר קאמר הגמ' דלאו בפירוש אמר מדינא אלא מכללא מפני שהיו מזלזלים באיסורים כמאמר הירושלמי ומביא מעשה מאיש אחד שאבד ראש אחד ומצא שנים ורצה לאוכלן וגער בו רב ומטעם זה גזר גזירה זו וממילא דבכל גוונא אסור אף בנמצא ביד כותי כיון שרצה להחמיר עליהם יותר מהדין.

השו"ע ממשיך וכתב שיש מתירין בשר שנתעלם מן העין אם מצאו במקום שהניחו, דלא פוסקים כרב, וכן פוסק הרמ"א. ולכן אם מצא הבשר במקום שהניחו בביתו או אפילו בשוק אפי' אין לו סימן או טביעות עין מכיון שמצאו במקום שהניחו לא חיישינן לשום דבר. אך אם מצאו במקום אחר יש כאן ריעותא בזה שהדבר לא נמצא במקום שהניחו ולכן צריך סימן או טביעות עין. הדרכי תשובה כתב דבנמצא שלא במקום שהניחו הוא אסור מדינא ואינו חומרא ודינו כשאר איסור דרבנן.

ונ"מ לדין ביטול כי בבשר שנתעלם מן העין כתב הש"ך (כללי ס"ס אות י"ט) שהוא חומרא בעלמא וגרע משאר איסורי דרבנן ובטל ברוב. ואם יש ספק אם זו היא החתיכה שנתעלם או לא הרי היא מותרת אף בלא תערובות.

כתיב (כו, א) 'והיה כי תבוא אל הארץ וגו', האפריון תמה שהרבה פעמים נאמר בתורה 'והיה כי יביאך ה' וגו', ומדוע כאן נאמר והיה כי תבוא. ומיישב כי טעם של מצות הבאת הביכורים היא כדי שידע האדם כי לה' הארץ ומלואה והאדם איננו אלא כמו אריס, וכמו שהדרך היא אשר האריס הנאמן מביא פירות הראשונות מן השדה לבעל השדה, כן צוה הקב"ה להביא ראשית פרי האדמה לבית המקדש. ולכן כתיב כאן 'והיה כי תבוא וגו', כלומר שיעלה בדעתך אשר אתה מעצמך ובכחך באת אל הארץ וירשת אותה, וכדי להוציא זאת מלבך יש מצות ביכורים, למען תדע ותשכיל כי ה' הוא הנותן אותה לך.

כתיב (כו, יא) 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך', משמע שע"י מצות ביכורים האדם שמח בכל מה שיש לו. התפארת שלמה מפרש כי מצות בכורים בא להורות לאדם מדת ההסתפקות ולא יתקנא בחבירו כלל וכולם שווים לטובה, כי מי שיש לו שדות הרבה הביא מכל שדה בכורים ומי שלא היה לו רק שדה אחת לא הביא רק משדה אחת, ואפי' הכי המצוה הזאת שיהיה שמח בחלקו כי הקב"ה נתן לו זאת ובודאי לא נצרך לו יותר, וכמו שאמרו חז"ל (במסכת אבות) איזהו עשיר השמח בחלקו. שהאדם צריך להאמין שכל מזונותיו ועשרו הכל בהשגחת הבורא ב"ה ע"כ לא יהיה לו קנאה על חבירו כי אין זה חלקו ומה שהוא צריך יש לו ובודאי לא נצרך לו יותר. ובמידת הסתפקות יש לאדם לזכור כי ערום יצא מבטן אמו נמצא כל מה שיש לו היא מתנה. ולזה מתחיל בגנות ומסיים בשבח דהיינו גנות שאינו ראוי למתנה זו ולכך מסיים בשבח להודות להקב"ה, אבל אם האדם חושב עצמו לגדול כי לפי מעשיו ראוי לו כל טוב אינו נותן שבח להקב"ה. לכן כתיב כאן 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה', שהכל הוא בדרך נתינה ותהיה שמח בהטובה.

כתיב (כז, ט) 'הסכת ושמע ישראל'. הספורנו מפרש צייר במחשבתך. השם משמואל כתב שזה לימוד גדול לכל הבא ליטהר, שטרם יקרב לכל דבר לעשותו, הן בתורה ובתפילה וכן אפי' בדבר הרשות, לא יהיה נבהל לעשותו טרם יצייר בעצמו היטב את הדבר ההוא וצורתו ותועלתו. וזהו שאמרו בגמ' (ברכות ל'): חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין. וזהו דכתיב הסכת ושמע שאפי' לשמיעה צריכין לצייר מקודם. וזוהי חלק מהעבודה בחודש אלול קודם ר"ה, כדי שיקרב לעבודת החודש השביעי בהכנה, ויצייר מקודם במחשבתו לפני מי הוא עומד ועובד עבודתו שבלב, ותקיעת שופר ויתר מצוות שבחודש תשרי, ולזה צריך הרגל רב, ונקבע לזה חודש אלול.

כתיב (פרק כ"ח) 'והיה אם לא תשמע וכו' כי לא שמעת בקול ה' אלקיך', לשון עבר, ואילו אצל הברכות כתיב 'והיה אם שמע תשמע בקול ה' לשון הווה. המשך חכמה מפרש כי על מה שעבר בעת הצרות אין האדם נידון, שדקדוקי עניות מעבירים אדם על דעתו ועל דעת קונו (עירובין מ"א:). וכן אמר ר' אלעזר בן עזריה (שם ס"ה). יכול אני לפטור העולם כולו מן הדין (מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו) שנאמר "לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיינ". רק העבירה היא מה שלא שמע קודם שנתיסר. ולכן כתיב לשון עבר כי העונש הוא על העבירות שעשו קודם הצרות. אבל אצל הברכות השכר על ששומר התורה כשהוא מתברך והעושר אינו מגביה לבבו, לכן כתיב לשון הווה.